

Utrechtse burgerparticipatie moet meer zijn dan alleen mooie woorden

Column Gert Dijkstra, 20 november 2024

Het gaat nog niet goed met hoe Utrechters kunnen meepraten en doen in allerlei projecten. Al jarenlang wordt er terecht flink over gemopperd. Maar het wordt er maar niet echt beter van. Wat is dan nodig? Wat er nu in ieder geval mist is dat de rechten van de Utrechters bij burgerparticipatie niet goed zijn vastgelegd in lokale wet- en regelgeving van de gemeente. Om te beginnen moet dat dus beter. Daar doen we als EenUtrecht allerlei voorstellen voor in de gemeenteraad. Als ons dat lukt, wordt 'gehoord worden' dus een recht. Dat gaat maken dat je als Utrechter wel op tijd wordt betrokken, wel gelijkwaardig wordt geïnformeerd en soms wel over iets kan meebeslissen.

Maar om welke lokale wetgeving gaat dat dan? Het zijn er twee, namelijk (i) de Participatie- en Inspraakverordening en (ii) het Utrechts Plan Proces, afgekort UPP. Het UPP is recent nog aangepast in de gemeenteraad (14 november 2024) en de Participatieverordening komt begin 2025 op de agenda. We nemen je graag mee in hoe wij het UPP hebben kunnen verbeteren en hoe wij vinden dat jij het recht krijgt op 'gehoord worden'

Burgerparticipatie in Utrecht verdient beter

Al jaren worden raadsleden overspoeld met berichten van bewoners die zich niet gehoord voelen. Regelmatig ging het met de participatie jammerlijk mis, zoals bij de fietsroute over de Weerdsingel Oostzijde, de knip bij het Ledig Erf, de bruggen over de Merwedekanaalzone of over het energiepark bij Rijnenburg. De Utrechtse Rekenkamer oordeelt dat het helemaal niet goed gaat met de participatie in onze gemeente. Vele beloftes, mooie woorden en dure beleidsnota's verder is het in de afgelopen periode nog steeds niet veel beter geworden. Ongelofelijk zonde, want de Utrechters en ook de gemeente verdienen beter.

Waarom burgerparticipatie zo belangrijk is

Ieder mens wil gezien worden en ergens bij horen. Dat verklaart waarom bewoners, buurtondernemers, werknemers en iedereen die in een buurt gebruik maakt van een lokale voorziening vaak zo betrokken zijn bij alles wat er verandert in de eigen leefomgeving. Als er dan nieuwbouw komt of een verkeersroute wordt aangepast willen velen van hen dus ook meedenken en soms ook meedoen. Niet om gelijk te krijgen, maar om gehoord te worden. Niet omdat ze het beter weten, maar omdat ze deskundig zijn in hoe het leven toegaat op de plek zelf. Niet omdat ze persé iets willen maar vaak vooral omdat ze vinden echt iets te kunnen inbrengen wat ertoe doet.

Goede burgerparticipatie doet recht aan wat mensen willen en kunnen, maakt bovendien onze democratie sterker, zorgt voor meer verbinding tussen mensen, maakt plannen beter en vaak ook nog eens goedkoper. Redenen genoeg om het nu eens en voor altijd vele malen beter te gaan doen. Extra belangrijk met een nieuwe landelijke Omgevingswet waarin particuliere initiatiefnemers meer ruimte krijgen om zelf de participatie te organiseren. Dan is goede lokale wetgeving van de gemeente hard nodig.

Hoe krijgen we het beter?

Goede voorbeelden van participatie zijn er in Utrecht ook, zoals met alternatieve plan van bewoners voor het Thomas á Kempisplantsoen of het herontwerp van de Oosterspoorbaan. Al deze goede ervaringen, evenals die van buiten Utrecht, leren ons dat het belangrijk is om participatie als een recht te zien. De kern is dat een drietal rechten steviger moeten worden vastgelegd, vooral in de nog vast te stellen Participatieverordening begin 2025. Samengevat gaat het om de volgende rechten en principes.

Allereerst bij de start direct met Utrechters beginnen. Dat betekent bijvoorbeeld dat je eerst naar de buurt of de direct belanghebbenden moet luisteren en dan pas als gemeente afspraken maakt met bouwers of projectontwikkelaars. Alleen dan kun je goed inschatten of het initiatief, bijvoorbeeld de nieuwbouw of aangepaste verkeersroute, aansluit bij de lokale omgeving of allerlei kritische vragen oproept. Als dat laatste het geval is moet je samen met de Utrechters de vraag stellen: 'hoe nu verder?' Ook omwonenden kunnen, zo blijkt vaak, heel goed een algemeen belang afwegen tegen een lokaal belang. Kortom, gemeente en/of initiatiefnemer moet altijd eerst hen proactief opzoeken, betrekken en meenemen.

Als het je meer raakt, ben je meer sociaal eigenaar, verdien je meer invloed. De speeltuin of het groen om de hoek is misschien wel juridisch openbaar gebied en van de gemeente, maar het voelt wel als iets van de buurt. Bewoners voelen zich heel vaak verantwoordelijk, feitelijk sociaal eigenaar. Als bijvoorbeeld een nieuwbouwproject grote gevolgen heeft op die directe leefomgeving van mensen is het belangrijk te erkennen dat omwonenden of direct belanghebbenden soms zelf sociaal eigenaar zijn en hen een daarbij passende invloed te geven op het project.

Haal het maximale uit burgerparticipatie, daar wordt het project beter van. Het laatste principe is dat je bij het organiseren van burgerparticipatie baat hebt bij het vertrekpunt dat datgene van burgers inbrengen ook echt waardevol is. Dat het dus de moeite waard is om daar het maximale uit te halen omdat je daarmee het eigen project beter maakt en vaak ook nog goedkoper. Dat betekent dat het goed is om in te zetten op zo veel mogelijk participatie en alleen afschaalt als je merkt dat er geen behoefte aan is. Dat je bewoners en direct belanghebbenden maximaal de ruimte geeft om inbreng te hebben; door hen waar nodig bijvoorbeeld te ondersteunen in het formuleren van een eigen alternatief.

Wat is er nog te doen?

Zoals gezegd, het vernieuwde UPP is recent vastgesteld (gemeenteraad 14 november 2024). Als EenUtrecht hebben we daarin wel kunnen vastleggen dat relevante bewonersgroepen en direct belanghebbenden helemaal bij de start van een project worden betrokken; dus voordat de gemeente en de initiatiefnemers (instanties, bouwers of projectontwikkelaars) bindende afspraken maken. Maar we zijn er nog niet. In 2025 wordt de eerdergenoemde Participatieverordening vernieuwd en vastgesteld in de gemeenteraad. Dan zullen we als EenUtrecht met een alternatieve Verordening komen waarin we de drie genoemde rechten heel duidelijk vastleggen. Dan kunnen Utrechters altijd terugvallen op die rechten, omdat ze zijn verankerd in lokale wetgeving. Dat betekent dat gehoord worden niet langer meer een gunst is, maar echt een recht. Dat geeft Utrechters dus een betere positie en zorgt voor betere participatie. Dat zorgt uiteindelijk voor een nog mooiere stad.